

gemeenteraad
7550 AA Hengelo

Gemeente Hengelo

Postbus 18
7550 AA Hengelo

Onderwerp	Zaaknummer	Uw kenmerk	Datum
Opstellen Energie Actieplan 2016-2020	1068512		\$datumond\$

Geachte leden van de raad,

Hengelo staat de komende jaren voor grote uitdagingen op het gebied van duurzaamheid. In de landelijke VNG- en SER-klimaatakkoorden zijn de ambities vastgelegd voor het beperken van het energiegebruik en de CO₂ uitstoot en het verhogen van de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie. Deze ambities komen voort uit wereldwijde en Europese afspraken om de gevolgen van de klimaatverandering te beperken.

Hengelo heeft het VNG klimaatakkoord ondertekend en mede daarmee richting gegeven aan de eigen doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, energie en circulaire economie. Maar het stellen van doelen is niet genoeg om de gewenste veranderingen tot stand te brengen. Daarvoor is meer nodig, de doelstellingen moeten worden omgezet in concrete acties.

In de notitie 'Hengelo Verduursamen' is het onderdeel Energie uitgebreid beschreven. Naar aanleiding daarvan heeft de raad verzocht om een nadere uitwerking in de vorm van een Energie Actieplan. Het opstellen van het Energie Actieplan is dan ook opgenomen in de beleidsbegroting 2015-2018. En daar gaan we nu uitvoering aan geven.

In deze brief informeren wij u over de kaders voor de inhoud van het Energie Actieplan en het proces om tot dit plan te komen.

Het Energie Actieplan

Het Energie Actieplan moet inzicht geven in de manier waarop Hengelo in de periode 2016-2020 de ambities en doelstellingen op het gebied van energiebesparing, opwekking van duurzame energie en CO₂ reductie wil realiseren. Om al deze doelstellingen te halen zijn grote inspanningen nodig, die we als gemeente alleen kunnen realiseren door samen te werken met allerlei maatschappelijke partners. Daarnaast eist de landelijke overheid, in het kader van het SER akkoord, dat gemeenten die samenwerking ook nadrukkelijk vorm geven.

Het Energie Actieplan beschrijft niet alleen welke activiteiten wanneer ontplooid kunnen/moeten worden en met welk resultaat, maar ook welke partijen daarbij betrokken zijn, welke rol de gemeente in dit alles speelt, welke (ambtelijke) capaciteit daarvoor nodig is en wat de (eventuele) financiële consequenties en/of randvoorwaarden zijn.

Vermeld altijd het zaaknummer als u contact opneemt met de gemeente.

Bezoekadres stadhuis
Burgemeester Jansenplein 1
Bezoekadres stadskantoor
Hazenweg 121

E-mailadres
gemeente@hengelo.nl
Telefoonnummer
14-074

Plan van Aanpak

Energie Actieplan 2016-2020

maart 2015

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Het Energie Actieplan	3
Proces	3
Organisatie	5
Planning	5
Financiën	5

Inleiding

Naar aanleiding van de behandeling van het visiedocument *Hengelo Verduursamen* (2011) heeft de toenmalige raadscommissie Fysiek verzocht een Energie Actieplan op te stellen. Dit Energie Actieplan moet inzicht geven in de wijze waarop Hengelo in de periode 2016-2020 de ambities en doelstellingen op het gebied van energiebesparing, opwekking van duurzame energie en CO₂ reductie wil realiseren.

Hengelo heeft zich verbonden aan verschillende landelijke, provinciale en regionale doelstellingen. Daarnaast heeft de raad op diverse duurzaamheidsthema's beleid vastgesteld, waarin is vastgelegd welke resultaten in de komende jaren behaald moeten worden. Om al deze doelstellingen te halen zijn grote inspanningen nodig, die we als gemeente alleen kunnen realiseren door samen te werken met allerlei maatschappelijke partners. Daarnaast eist de landelijke overheid, in het kader van het SER akkoord, dat gemeenten die samenwerking ook nadrukkelijk vorm geven.

Het Energie Actieplan moet inzicht geven in welke activiteiten wanneer ontplooit kunnen/moeten worden en met welk resultaat, welke partijen daarbij betrokken zijn, welke rol de gemeente daarin speelt, welke (ambtelijke) capaciteit daarvoor nodig is en wat de (eventuele) financiële consequenties en/of randvoorwaarden zijn.

Welke activiteiten moeten worden uitgevoerd wordt bepaald aan de hand van een aantal uitgangspunten. Dat zijn niet alleen de genoemde (boven)gemeentelijke doelstellingen, maar ook doelstellingen uit het coalitieakkoord, de beleidsbegroting en afspraken met bijvoorbeeld de VNG, Welbions en ondernemersverenigingen. Daarnaast zijn de beschikbare (ambtelijke) capaciteit en financiële middelen van grote invloed op de keuzemogelijkheden.

Het opstellen van het Energie Actieplan is een complex proces waarbij veel verschillende in- en externe partijen betrokken zijn. Om dit proces in goede banen te leiden is het van belang om vooraf duidelijk te krijgen op welke wijze de uitvoering zal plaatsvinden. Daarom is dit Plan van Aanpak opgesteld. Hierin is beschreven wat de inhoud van het Actieplan zal zijn, welke stappen moeten worden gezet, wie daarbij betrokken zijn en welke tijd, capaciteit en kosten daarmee gemoeid zijn.

Het Energie Actieplan

Het Energie Actieplan is nadrukkelijk geen beleidsnota met brede visies, maar een plan dat concrete impulsen moet geven aan daadwerkelijke acties. Het behalen van die doelstellingen wordt alleen bereikt door gericht en actief de omschreven activiteiten uit te voeren. Intensieve sturing en begeleiding alsmede een breed bestuurlijk draagvlak zijn daarbij onontbeerlijk. Aan het realiseren van bepaalde doelstellingen zijn ook financiële consequenties verbonden, zoals bijvoorbeeld cofinanciering. De huidige gemeentelijke bezuinigingsoperatie kan daarom van grote invloed zijn op de haalbaarheid van de acties uit het Energie Actieplan

Het Energie Actieplan zal bestaan uit drie delen. Een inleidend deel waarin de context van het Actieplan is beschreven gevolgd door een deel met de resultaten van een inventarisatie- en analysefase. Het derde deel omvat de concrete actielijst.

Het eerste deel beschrijft op hoofdlijnen de relevante lokale en bovenlokale taakstellingen en ontwikkelingen op het gebied van energiebesparing, opwekking van duurzame energie en CO₂ reductie, die van belang zijn voor Hengelo. Daarbij wordt ingegaan op de initiatieven vanuit de rijksoverheid, de provincie en andere partijen zoals de VNG. Dit betreft bijvoorbeeld de landelijke maatregelen om bestaande bouw te verduurzamen, het ontwikkelen van elektrisch vervoer maar ook initiatieven van het Energiefonds Overijssel.

Het tweede deel bevat de resultaten van de inventarisatie en analyse van alle relevante activiteiten die reeds lopen, in ontwikkeling zijn of ontwikkeld kunnen worden. Dit betreft zowel gemeentelijke als externe activiteiten. Er wordt inzichtelijk gemaakt welke activiteiten van belang zijn voor het behalen van de doelstellingen, maar ook welke activiteiten op een andere wijze een bijdrage kunnen leveren, door bijvoorbeeld spin-off effecten. Per activiteit wordt inzichtelijk gemaakt wat het exacte doel is, welke partijen erbij betrokken zijn, welke inzet van menskracht en middelen daarvoor nodig is en binnen welk tijds kader e.e.a. gerealiseerd moet en/of kan worden. Om flexibiliteit in te bouwen zal enige capaciteit gereserveerd worden voor actualiteiten, voor programma's en projecten die bijvoorbeeld vanuit de provincie worden geïnitieerd en nog nader te bepalen activiteiten.

Aan de hand van het overzicht van activiteiten (groslijst) wordt vervolgens een haalbaarheidsanalyse en prioriteitsstelling gegeven, rekening houdend met de invloed van de acties op de doelstellingen in relatie tot de beschikbare capaciteit en financiële middelen. Deze analyse leidt uiteindelijk tot een actielijst waarin de activiteiten zijn opgenomen die daadwerkelijk tot uitvoer gebracht kunnen worden en die binnen de beschikbare mogelijkheden het meeste resultaat opleveren.

Proces

Om het proces van onderzoek en opstellen te structureren is het onderverdeeld in meerdere fasen, die hierna zijn beschreven:

1. Vaststellen doelstellingen en uitgangspunten

In deze fase wordt onderzocht welke kaders en richtlijnen gelden voor het Energie Actieplan. Dit zijn onder meer de landelijke doelstellingen, convenanten met provincie en VNG, gemeentelijk beleid, afspraken met Welbions etc.
Doel: Inzicht verkrijgen in de "harde en zachte" randvoorwaarden.

2. Inventarisatie lopende en nieuwe activiteiten en ontwikkelingen

In deze fase wordt aan de hand van de beschikbare gegevens zoals de Hengelose Energiescan, literatuurstudie, interviews en/of een nog uit te werken inventarisatie/inspiratiesessie met belangrijke spelers onderzocht welke ontwikkelingen op het gebied van energie spelen, zowel

binnen als buiten de gemeentelijke organisatie. Denk hierbij aan het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed en bestaande sociale en particuliere woningvoorraad, mobiliteit, energiebesparing en duurzame opwekking, etc.

Doel: Een overzicht verkrijgen van alle lopende en nog te ontwikkelen activiteiten die een relatie hebben met het Energie Actieplan.

3. *Verwerken en categoriseren van activiteiten en ontwikkelingen*

Doel: De geïnventariseerde activiteiten in categorieën rangschikken om zo samenhangende eenheden te krijgen.

4. *Analyse consequenties*

In deze fase wordt onderzocht wat de verschillende activiteiten voor consequenties hebben op de doelstellingen, haalbaarheid, ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen, beschikbare capaciteit, financiële middelen, samenwerkingsverbanden etc.

Doel: Alle consequenties helder in beeld te brengen zodat in de vervolgfases de verschillende activiteiten methodisch beoordeeld en gewaardeerd kunnen worden. Eventueel herschikking van categorieën.

5. *Opstellen actielijst*

De resultaten van de verkenning en de analyse worden verwerkt in een groslijst. Hierin zijn de verschillende activiteiten benoemd inclusief de consequenties. Op basis van deze groslijst zal aan de hand van nog te formuleren criteria een selectie plaatsvinden van de activiteiten die in het Energie Actieplan worden opgenomen.

Doel: Een compleet overzicht (Actielijst) van de activiteiten inclusief de bijbehorende consequenties

6. *Tussentijdse terugkoppeling raad*

Aan de hand van de actielijst zal een tussentijdse terugkoppeling aan de raad plaatsvinden. De reacties van de raad dienen als input bij de verdere uitwerking om te komen tot het Energie Actieplan

Doel: informeren en ophalen reacties raad

7. *Opstellen Energie Actieplan*

Het actieplan wordt geschreven en samengesteld. Hierin worden de geselecteerde activiteiten verwerkt. Per activiteit wordt inzichtelijk gemaakt wat het resultaat moet zijn en welke kwalitatieve, organisatorische en financiële aspecten van belang zijn.

Doel: Verwerken alle resultaten op een overzichtelijke en toegankelijke manier

8. *Terugkoppeling deelnemers*

Na het opstellen vindt een terugkoppeling van de resultaten plaats met de deelnemers en wordt eventueel commentaar verwerkt.

Doel: finale afstemming met alle betrokken partijen

9. *Bestuurlijke besluitvorming*

Het concept Energie Actieplan gaat via B&W naar de politieke markt voor beeldvorming bij de raad en het ophalen van commentaar.

Waar nodig zal het Energie Actieplan worden aangevuld of gewijzigd, waarna het voor vaststelling naar de raad gaat.

10. *Uitvoering en monitoring*

De activiteiten uit het Energie Actieplan worden uitgevoerd en gemonitord om de resultaten te kunnen ijken aan de gestelde doelen.

Organisatie

Opdrachtgever:	<i>Nader te bepalen</i>
Projectleider:	S. Schilstra
Redactie:	Team Duurzaamheid
Betrokkenen:	Portefeuillehouder Duurzaamheid; diverse afdelingen uit de sectoren Ruimte, I&F, P&F, Stedelijk beheer, Wijkzaken Veiligheid en Leefomgeving; Afd. Communicatie; Rijksoverheid, Provincie Overijssel, Regio Twente, VNG; Welbions; ondernemersverenigingen; Pact MVO; eventueel overige particulieren, instellingen en bedrijven.
Overlegstructuur:	<i>nader te bepalen (terugkoppeling opdrachtgever, portefeuillehouder)</i>

Planning

Start project: mei 2015

De planning van het project is afhankelijk van de beschikbare personele capaciteit. Onderstaande conceptplanning is gebaseerd op een beschikbare capaciteit van 2 dagen per week.

1	Vaststellen doelstellingen en uitgangspunten	2 weken
2	Inventarisatie lopende en nieuwe activiteiten en ontwikkelingen	6 weken
3	Verwerken en categoriseren van activiteiten en ontwikkelingen	1 week
4	Analyse consequenties	4 weken
5	Opstellen actielijst	1 week
6	Tussentijdse terugkoppeling raad	4 weken
7	Opstellen Concept Energie Actieplan	4 weken
8	Terugkoppeling deelnemers en verwerking commentaar	2 weken
9	Bestuurlijke besluitvorming excl. eventuele aanpassing Actieplan	8 weken
	Totale doorlooptijd	32 weken
10	Uitvoering en monitoring pm	

Financiën

Het opstellen van het Energie Actieplan kan worden gedekt uit de reguliere budgetten van de afdeling Projecten en Subsidies (Team Duurzaamheid)

De Doeners van Duurzaamheid

Team Duurzaamheid Hengelo
initieert-inspireert-innoveert- informeert

Inleiding

Hengelo staat de komende jaren voor grote uitdagingen op het gebied van duurzaamheid.

In de landelijke VNG- en SER-klimaatakkoorden zijn de ambities vastgelegd voor de beperking van het energieverbruik en de CO₂ productie en de verhoging van het aandeel duurzaam opgewekte energie. Dit alles heeft tot doel de gevolgen van de klimaatverandering te beperken. Maar hoe gaan we deze ambities nu in de praktijk omzetten in acties? Om daar op een goede manier invulling aan te geven gaat Hengelo een Energie Actieplan opstellen.

In dat plan leggen we in ieder geval vast welke acties we gaan uitvoeren en met welk doel, op welke wijze en met wie we dat gaan doen en welke kosten en capaciteit daarmee gemoeid zijn.

In de komende periode gaan we met het opstellen van het Energie Actieplan aan de slag. Maar om te weten waar je naar toe wilt gaan, moet je eerst weten waar je nu bent, de uitgangssituatie. Er is namelijk al heel veel bereikt op het gebied van duurzaamheid en wij, van Team Duurzaamheid, zijn daar best trots op. Maar we willen het graag ook uitdragen en bij u bekend maken. Daarom hebben we dit overzicht gemaakt, een greep uit de vele acties en activiteiten die we in de afgelopen jaren hebben uitgevoerd en die veel resultaat hebben opgeleverd. En wat is er nou mooier dan een bijdrage te mogen leveren aan een betere, schonere wereld.

Wij hopen dat dit document u zal inspireren en dat u er, net als wij, heel veel energie van krijgt!

Maart 2015

Team Duurzaamheid

Initieert – Inspireert – Innoveert – Informeert

Wat doet Team Duurzaamheid?

Team Duurzaamheid werkt aan vele facetten van duurzaamheid, want duurzaamheid is veel meer dan alleen energiebesparing of CO₂ reductie.

Duurzaamheid gaat ook over het gebruik van grondstoffen, schone lucht, bodem en water, klimaatbestendige steden, eerlijke handel, verantwoord vervoer, opwekken van energie, introductie van innovatieve technieken enzovoort.

Al deze aspecten proberen we een plaats te geven door, binnen onze beperkte mogelijkheden, zeer gericht projecten aan te pakken. Dat zijn projecten die we zelf opzetten, maar ook vaak afgeleide projecten die voortkomen uit bijvoorbeeld landelijke regelingen.

Hoewel de projecten van uiteenlopende aard zijn kunnen ze in het algemeen in een van de volgende drie hoofdpijlers worden ondergebracht, namelijk Energie en Water, Duurzame Circulaire Economie en Mobiliteit.

Onze inzet is gericht op het geven van **impulsen**. Impulsen om verandering te bewerkstelligen. Dat doen we op vele manieren, bijvoorbeeld door middel van stimuleringsregelingen, waarbij (kleine) subsidiebedragen worden ingezet om anderen in beweging te krijgen. Maar ook door visieontwikkeling, speciale acties, seminars, programma's voor scholen, communicatietrajecten, workshops, tv programma's en vooral ook door concrete uitvoeringsprojecten zoals bijvoorbeeld het plaatsen van laadpalen voor elektrisch rijden. Wij zijn gewend om buiten de kaders te denken en gaan meestal zonder routekaart op stap, want nieuwe ontwikkelingen kennen nog geen kant en klare procedures.

Wij zetten ons in op vele fronten en op verschillende manieren. Daarbij werken we samen met collega's uit Hengelo en de regio, maar ook met de provincie, de VNG, UT, corporaties, burgers en bedrijven. Want samen bereik je meer!

LATEN WE
VERDUUR SAMEN

Energiebesparing levert Watt op! voor lage inkomens én werkgelegenheid

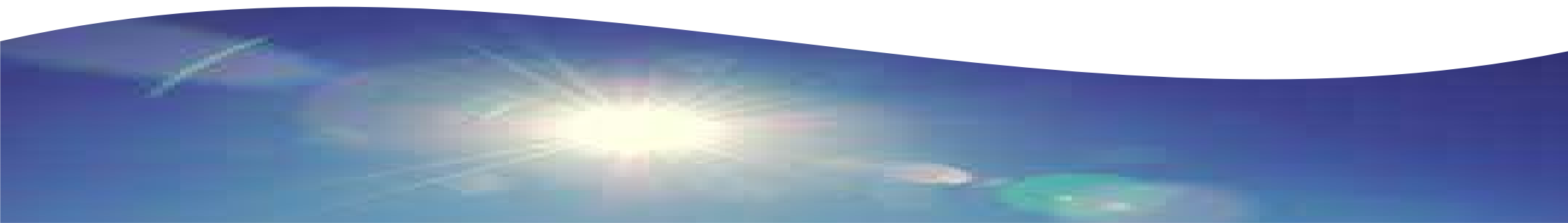
TELI project Hengelo heeft tweemaal met succes meegedaan aan het landelijke TELI project. TELI was gericht op energiebesparing, met een tweeledig doel: reductie van de CO₂ uitstoot en lastenverlichting voor huishoudens met lage inkomens. Het project bestond uit een traject van meerdere maanden. Hierin werden de deelnemers begeleid met onder meer huisbezoeken. Daarin werden de mogelijkheden voor het aanbrengen van besparende materialen geïnventariseerd, waaruit de bewoner een keuze maakte. Vervolgens werd een aantal eenvoudige besparingsmiddelen zoals spaarlampen, tochtstrips of doorstroombegrenzers aangebracht. Daarnaast liep een verplicht traject van 6 bijeenkomsten voor gedragsverandering. Hengelo voegde aan het project een belangrijke derde doelstelling toe en dat was werkgelegenheid: Voor de uitvoering van het project werd gebruik gemaakt van werkervaringstrajecten. En zo sneed het mes aan meer kanten!

In totaal namen aan de beide projecten 527 huishoudens deel, waarvan 434 het hele traject hebben afgerond. Dit leverde een jaarlijkse besparing op de energiekosten van 15 % en 476 kg CO₂ per huishouden op. Daarnaast werden in het kader van werkervaringstrajecten zo'n 30 personen opgeleid tot energiecoach. Dit waren gedeeltelijk vrijwilligers uit de doelgroep zelf en daarnaast medewerkers van de SWB. Voor het aanbrengen van de energiebesparende maatregelen werden opnieuw werkervaringstrajecten bij de SWB ingezet. Team Duurzaamheid coördineerde en begeleidde de beide omvangrijke projecten.

Stadhuisdak geeft zonnestroom voor 17 gezinnen

Renovatie stadhuis In 2011 zijn dak en gevel van het stadhuis gerenoveerd. Team Duurzaamheid leverde de projectleider en bracht daarmee veel kennis en ervaring in het projectteam. Met enthousiasme heeft het projectteam gewerkt aan de uitwerking van de plannen. En het resultaat mag er zijn. Het is een voorbeeld voor duurzame renovatie van een monument, waarbij ook een innovatieve sprong vooruit is gemaakt. De zolders werden voorzien van natuurlijke vlasisolatie en waar dat niet mogelijk was, werden gerecyclede en goed recyclebare materialen gebruikt. Op het dak kwam zeer duurzame EPDM dakbedekking met een lange levensduur en werd een PV systeem met 200 zonnepanelen en 423 m² dunne film zonnecellen aangebracht. In totaal levert het systeem ruim 70.000 Wattpiek aan vermogen, wat neerkomt op zo'n 58.000 Kwh per jaar. Daarmee levert het stadhuisdak net zo veel elektriciteit als het gemiddelde jaarverbruik van 17 gezinnen.

Een ton subsidie naar Milieupark géén weggegooid geld

Zonnepanelen Milieupark Het Milieupark is een mooi voorbeeld van de nieuwe circulaire economie, waarin afvalstoffen weer worden gebruikt als grondstoffen (Afval = voedsel). Dit Cradle to Cradle principe is ook toegepast in de gebouwen van het Milieupark. De bedoeling was de gebouwen ook te voorzien van zonnepanelen, maar door de grote financiële tegenvallers tijdens de bouw was daar geen geld meer voor. Team Duurzaamheid zag wel mogelijkheden in een provinciale subsidieregeling en verzorgde het complete aanvraagtraject. En met succes! De provincie kende ruim 100.000 euro subsidie toe en daarmee konden alsnog 152 panelen op het Milieupark worden geïnstalleerd. Deze panelen leveren zo'n 27.800 Kwh per jaar, wat overeenkomt met het gemiddeld jaarverbruik van 8 gezinnen.

Lekker aan de stekker

Elektrisch rijden in Hengelo We komen hem steeds meer tegen, de elektrische auto. De rijksoverheid gaat er vanuit dat er in 2020 zo'n 200.000 elektrische voertuigen op de weg zijn. En die moeten allemaal opgeladen worden. Langs de snelwegen schieten inmiddels de snellaadstations uit de grond. Maar niet iedere auto is hiervoor geschikt en ook thuis en op het werk moeten de auto's worden opgeladen. Team Duurzaamheid is wegbereider voor het elektrisch rijden in Hengelo en stelde daarvoor beleid op. Daarnaast levert het team de projecttrekker voor het pilotproject 'Elektrische laadpalen in de openbare ruimte'. Daartoe vindt intensief overleg plaats met de verschillende verantwoordelijke afdelingen binnen de gemeente en externe partijen. Inmiddels zijn al meerdere laadpalen geplaatst en de ervaringen uit de pilot worden gebruikt om eenduidige kaders voor de plaatsing vast te stellen. Voor dit project krijgt Hengelo 20.000 euro subsidie van de provincie.

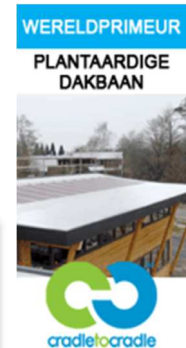
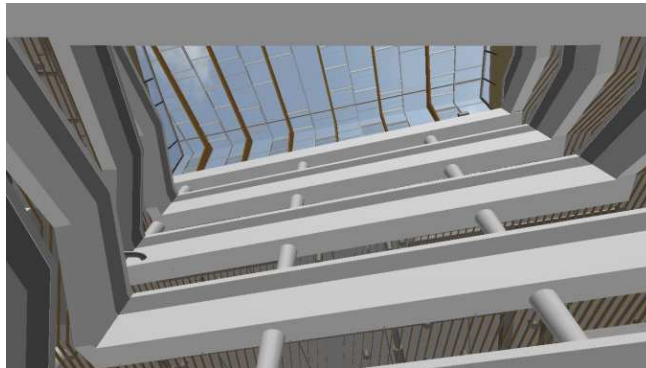

€ 20.000 subsidie
van Provincie

Duurzaam Oud en Nieuw

Ontwerp nieuwbouw stadskantoor/ renovatie stadhuis Hengelo ontwikkelt plannen voor Lange Wemen, een winkel-, horeca- en woongebied in de directe omgeving van het stadhuis. Onderdeel hiervan is de nieuwbouw van het stadskantoor in combinatie met de renovatie van het bestaande stadhuis. De Raad heeft hoge duurzaamheidsambities vastgelegd en in de ontwerpen zijn deze gerealiseerd. Het gebouw is compact en flexibel en daglicht dringt diep in het gebouw door. Er is veel aandacht besteed aan energiebesparing, duurzame energieopwekking en materialen met een lage milieu-impact. Voorbeelden hiervan zijn energiezuinige liften, LED verlichting, ventilatie met warmteterugwinning, en zonnepanelen. Maar ook een lichtgewicht bollenvloer, vlasisolatie, dak- en vloerafwerking op plantaardige (biobased) basis, Cradle to Cradle vloerbedekking en sedumdaken. Ook voor de renovatie van het stadhuis wordt dit toegepast, maar daar wordt ook zoveel mogelijk bestaand materiaal hergebruikt. Team Duurzaamheid levert één van de twee projectleiders en brengt daarmee veel kennis en ervaring in het projectteam.

De kraan wijd open! Voor schoon drinkwater hier en ver weg

Kraanwateractie Hengelo ondersteunt het initiatief om de grote hoeveelheid afval van plastic waterflessen terug te dringen. Daarom is een drinkwatertappunt op de Markt aangelegd, waar men gewoon een flesje kan vullen. Maar dat is niet de enige winst. In het kader van de Millenium doelstellingen koos Hengelo voor **Join the Pipe**. Dit is een non-profit organisatie met als droom iedereen, overal ter wereld, van schoon drinkwater te voorzien en tegelijk het gebruik van milieuvriendelijk voorverpakt bronwater tegen te gaan. Met de verkoop van watertappunten en navulbare kraanwaterflessen en met donaties financiert **Join the Pipe** schoon drinkwaterprojecten in ontwikkelingslanden. Voor de navulbare promotieflesjes werd gekozen voor Dopper, een firma met dezelfde doelstelling en projecten. Met veel belangstelling en publiciteit werd de kraan op de Markt in gebruik genomen en de Dopperflesjes gevuld met fris en schoon kraanwater.

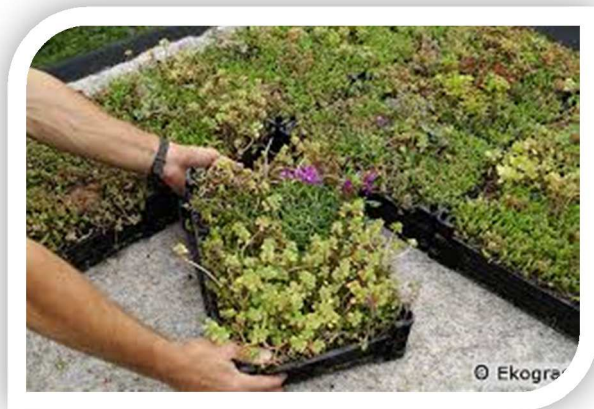
Er lekker warmpjes bijzitten met een dikke jas en groene pet

Dikke Jas Dikke Jas was een stimuleringsregeling om eigenaren te motiveren hun huis van spouwmuurisolatie en/of isolatieglas te voorzien. Eigenaren konden een Energieadvies op maat krijgen en subsidie voor het isoleren. Hengelo gebruikte de regeling ook om een innovatief nieuw isolatiemateriaal op *plantaardige* basis onder de aandacht te brengen, in plaats van het gebruikelijke PUR schuim of polystyreen korrels. De regeling was een groot succes: 270 eigenaren lieten hun huis isoleren en verbeterden hun huis met gemiddeld 2 labelstappen. In totaal is er voor ruim 668.000 euro aan provinciale subsidie verstrekt. En nog een mooi bijkomend effect: een aantal isolatiebedrijven nam het nieuwe Cradle to Cradle, biobased materiaal in hun assortiment op

270 woningen geïsoleerd
2 labelstappen verbetering

Groene Pet Net als Dikke Jas een stimuleringsmaatregel met als doel eigenaren over de streep te trekken om hun pand te voorzien van een groen dak, de groene pet. Groendaken van bijvoorbeeld sedum zijn een perfecte manier om overtollig regenwater tijdelijk op te slaan. Vooral in stedelijk gebied wordt dit als gevolg van de steeds vaker voorkomende stortbuien, steeds belangrijker. Daarnaast dragen sedumdaken bij aan de biodiversiteit, werken ze luchtzuiverend en isolerend. Eigenaren die hun dak vergroenen kunnen daarvoor een kleine stimuleringspremie ontvangen. Dit soort regelingen werkt zeer effectief om met een kleine inzet een groot effect te bereiken. Dat blijkt ook nu weer, want in korte tijd hebben inmiddels 10 eigenaren hun dak voorzien van een groene pet!

Zonnig Hengelo op de kaart

Zonnekaart en PV markt Zonnepanelen hebben een ware doorbraak gemaakt. Na een langzame start die met subsidies op gang is gebracht, is de markt in korte tijd volwassen geworden. Grote inkoopacties en stijgende productie maken de zonnepanelen bereikbaar voor veel mensen. Zelf energie opwekken en daarmee nog geld verdienen ook spreekt velen aan! Alleen al in Hengelo zijn de afgelopen twee jaar tientallen systemen aangelegd en wordt duurzame energie opgewekt. Hengelo heeft deze ontwikkeling gesteund met de ZONNEKAART. Een interactieve kaart van Hengelo waarop een bewoner of eigenaar van een pand met een paar muisklikken kan zien of zijn dak geschikt is voor zonnepanelen. Een fantastisch hulpmiddel voor mensen die overwegen om zelf duurzame energie te gaan opwekken. De introductie van de zonnekaart vond plaats op de door Hengelo georganiseerde Zonnepanelenmarkt op een zeer zonnige zaterdag in juni 2014. Wethouder Marcel Elferink lanceerde de website en reikte cheques uit aan winnaars van de loterij. Met de cheque kregen de winnaars een korting van € 250 respectievelijk € 150 op de aanschaf van een zonnepanelensysteem.

Zonnekaart

Gemeente Hengelo

In het duister tasten

Nacht van de nacht Team Duurzaamheid verzorgde vele malen bijzondere activiteiten waaronder ook de Nacht van de Nacht. In deze landelijke actienacht wordt op veel plaatsen de verlichting van gebouwen en terreinen gedoofd om aandacht te vragen voor het verschijnsel lichthinder. Door de overvloed aan verlichting in en om onze steden is het bijna nergens meer echt donker. Dat betekent niet alleen dat wij bijna nooit een echt heldere sterrenlucht kunnen zien, maar het levert ook voor veel nachtdieren problemen op. Door deze jaarlijkse acties is bij veel gemeenten, waaronder Hengelo, bewust aandacht gekomen voor lichthinder en zijn concrete plannen ontwikkeld om dit te verminderen. Dit heeft in Hengelo inmiddels geleid tot forse besparingen op de openbare verlichting zowel financieel als op energie. Team Duurzaamheid was in de voorfase en bij het opstellen van het Hengelose Lichtplan intensief betrokken

Water en vuur

Verduurzaming Twentebad Het Twentebad is toe aan groot onderhoud en renovatie. Team Duurzaamheid is vanaf het begin betrokken bij de plannen en heeft veel energie gestoken in het doen van voorstellen, uitvoeren van haalbaarheidsonderzoek(en) en uitwerken van alternatieven op het gebied van energiebesparing en verduurzaming. De uitwerking is opgepakt door Warmtenet. Het resultaat is nu zichtbaar: In fasen wordt het Twentebad op een duurzame manier gerenoveerd (LED verlichting, isolatie etc.) en inmiddels is door Warmtenet ook een houtgestookte verwarmingsketel geplaatst.

Warmtenet Team Duurzaamheid of eigenlijk de voorloper daarvan, stond aan de wieg van Warmtenet. In het kader van het toenmalige Energieactieplan werden de mogelijkheden onderzocht van een Warmtenet voor Twente. Hoewel dit haalbaar bleek, kwam de samenwerking met andere gemeenten en commerciële partijen niet van de grond. Daarop besloot Hengelo samen met Twente alleen verder te gaan. Na een lange voorbereidingsfase was Warmtenet Hengelo een feit. Warmtenet werkt o.a. met restwarmte van Akzo Nobel, warmte die anders in het kanaal zou zijn verdwenen en met op locatie opgewekte warmte (zoals bij het Twentebad). Warmtenet Hengelo is zowel lokaal als provinciaal een belangrijke factor in het behalen van de klimaatdoelstellingen

Alles uit de kast

Energiescan Hengelo heeft zich verplicht invulling te geven aan de nationale en provinciale klimaatdoelstellingen om 20 % energiebesparing, 30% CO₂ reductie en 20% duurzame opwekking te realiseren in 2020. Om inzicht te krijgen in het huidige energieverbruik en de potenties voor energiebesparing en duurzame energieopwekking (zon, wind, biomassa, overig) hebben we HVC in combinatie met Twence een omvangrijke Energiescan voor Hengelo laten uitvoeren. In de scan is, op basis van de huidige situatie, een aantal toekomstscenario's gepresenteerd. Daarin zijn de mogelijkheden en effecten van energiebesparingsmaatregelen en duurzame opwekking in de periode tot 2035 aangegeven. Het blijkt dat Hengelo zeer fors moet inzetten om de genoemde doelstellingen te benaderen, maar dan kunnen we wel een heel eind komen (effect : 7,5 % in 2020 en 22 % in 2035). Om te kijken of er nog meer winst te behalen viel, hebben studenten van ATLAS, een onderdeel van de UT, de Energiescan gebruikt voor hun opleiding. Een heel trimester werd besteed aan het ontwikkelen van mogelijke scenario's gebaseerd op inzet van duurzame energiewinning uit wind, biomassa en zon. De scan werd hierbij als uitgangspunt gebruikt. Daarbij werden door Team Duurzaamheid en warmtenet Hengelo ook gastcolleges gegeven. Uiteindelijk leverden de studenten een aantal scenario's met de maatregelen die nodig zijn om de doelen te halen. Deze resultaten zijn gepresenteerd aan de voor Duurzaamheid verantwoordelijke portefeuillehouder Marcel Elferink.

De uitkomsten van de Energiescan en het UT onderzoek zijn input voor het nog op te stellen **Energieactieplan**. In dit plan worden concrete acties opgenomen die in de komende periode een bijdrage gaan leveren aan de realisatie van de doelstellingen .

Wat kerncijfers:

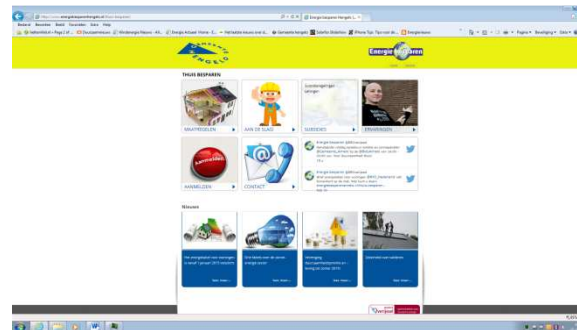
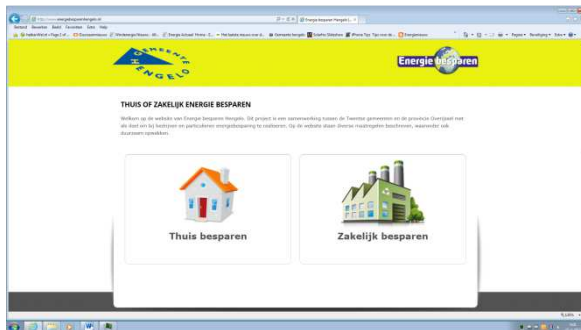
huidig energieverbruik Nederland	3230 PJ/jaar* ,
huidig energieverbruik Hengelo	12,7 PJ/jaar (6,9 zonder AKZO)
potentie energiebesparing Hengelo in 2035 (min-max)	19-38%
potentie duurzame energieopwekking (min-max)	15-22%

(*) Toelichting: 1 PJ (Petajoule)/jaar = 280 miljoen kWh

Een loket waar je warm van wordt

Energieloket Dit project is een onderdeel van de woningbouwafspraken tussen de Twentse gemeenten en de provincie Overijssel met als doel energiebesparing bij bedrijven en particulieren te realiseren. Het wordt ondersteund door provinciale subsidie. De huidige vorm “Energieloket 2.0” is operationeel vanaf 1 juli 2013. Om de mensen zo goed mogelijk te kunnen helpen is een speciale website ingericht, het digitale Energieloket. Op deze website zijn vele tips, adviezen, maatregelen en hulpmiddelen te vinden die de stap van idee naar uitvoering makkelijk maken. Ook kunnen eigenaren gebruikmaken van maatwerkadviezen en informatiebijeenkomsten. De provincie stelt stimuleringspremies en duurzaamheidsleningen beschikbaar voor de realisatie van de maatregelen. Het Energieloket 2.0 is nu twee jaar operationeel en erg succesvol. De site wordt door duizenden bezocht. Er zijn voor Hengelo meer dan 880 aanvragen ontvangen, waarvan **631** projecten inmiddels zijn afgerond en de subsidie is toegekend. Daarnaast zijn **87** duurzaamheidsleningen verstrekt met een totale waarde van ruim **550.000 euro**. Team Duurzaamheid heeft de implementatie verzorgd, regelt de coördinatie met de provincie en andere Twentse gemeenten. De aansturing van het digitale loket en de uitvoering van het fysieke loket worden door de afdeling Vergunningen verzorgd. De daadwerkelijk uitvoering van de regeling (toetsing aanvragen, advisering en beschikkingen) wordt verzorgd door externe partijen in opdracht van de provincie.

**631 projecten met provinciale
subsidie afgerond**

Wel duurzaam, niet duurder

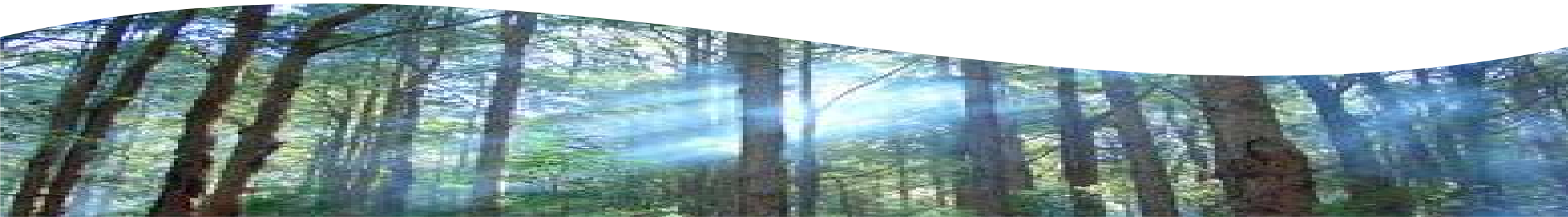
Duurzaam inkopen De overheid is verplicht om duurzaam in te kopen. Het streven is om in 2015 voor 100% duurzaam in te kopen. Team Duurzaamheid ondersteunde verschillende inkooptrajecten om de duurzame aspecten een rol te geven. Een voorbeeld: In de aanbesteding voor de schoonmaak waren voorwaarden opgenomen gebaseerd op de Cradle to Cradle principes. Bedrijven werden daardoor bewust gemaakt van de invloed van verantwoorde schoonmaakmiddelen en konden beter scoren als ze betere middelen gebruikten.

Workshop Duurzaam Inkopen Team Duurzaamheid verzorgde samen met de collega's van Inkoop een goedbezochte interne workshop Duurzaam Inkopen. Hierin werd uitgebreid ingegaan op de mogelijkheden en gevolgen van de verplichte doelstelling om in 2015 minimaal 100% duurzaam in te kopen..

Uit het goede hout gesneden

FSC hout Al in een vroeg stadium heeft Hengelo in beleid vastgelegd dat al het hout dat wordt gebruikt, afkomstig moet zijn uit gecontroleerde verantwoorde bosbouw. Daarom moet al het hout zijn voorzien van het FSC label. Dit label van het Forest Stewardship Council garandeert dat het hout op verantwoorde manier is gewonnen, maar ook dat de rechten van de medewerkers en de lokale bewoners gerespecteerd worden. Daarmee neemt Hengelo zijn verantwoordelijk ook ver weg van Twente.

Van A naar B

Bedrijfsvervoersplan Het bedrijfsvervoerplan moet een antwoord geven op vraagstukken die te maken hebben met het vervoer van en naar onze gemeentelijke locaties. Het gaat daarbij over de manier waarop de medewerkers naar hun werk komen (fiets, auto, o.v.), maar ook hoe we van de ene locatie naar de andere gaan. En natuurlijk zijn er dan nog alle ritten die de buitendienst medewerkers maken. Team Duurzaamheid heeft voor het Bedrijfsvervoerplan veel onderzoek verricht en de basis gelegd voor het plan en de uitvoering. Helaas heeft het project tot op heden nog geen vervolg gekregen.

Vol gas! Rijden op aardgas is hetzelfde als rijden op benzine, diesel of LPG. Het is alleen wel stiller, veiliger, schoner en goedkoper. Kortom, beter voor portemonnee, mens en milieu. De gemeente Hengelo heeft daarom in 2005 al besloten voor haar wagenpark over te schakelen op deze brandstof. De dienstauto van de kinderboerderij rijdt al vanaf 2006 op aardgas. Later zijn ook andere auto's die op aardgas kunnen rijden in gebruik genomen. Team Duurzaamheid heeft veel werk verzet om het rijden op aardgas ook in Hengelo mogelijk te maken onder meer door procesbegeleiding en ondersteuning bij de werving van tankstations en de vergunningverlening. Hierdoor kan nu in Hengelo bij twee tankstations aardgas getankt worden

Verbouw je huis en word rijk

Klus je Rijk Een gezin uit Hengelo deed in 2013 mee aan het RTL4 wedstrijdprogramma "Klus je Rijk". Het programma volgde in 8 afleveringen een aantal gezinnen, die de uitdaging aangingen hun huis te verbouwen om zo hun energierekening fors omlaag te brengen. Het gezin dat het beste resultaat behaalde en het meeste enthousiasme voor energiebesparing wist los te maken bij anderen, won een bedrag van 10.000 euro. Het Hengelose gezin werkte met heel veel inzet aan de verduurzaming van hun huurwoning. En dat niet alleen, de vader raakte zo geïnspireerd dat hij zijn kennis en ervaring heeft gebruikt om als Ambassadeur voor Duurzaamheid anderen te helpen met hun energiebesparingsplannen. Team Duurzaamheid verzorgde de contacten met de producenten en regelde de financiële aspecten. Daarnaast werden de deelnemers uitgebreid begeleid. En hoe liep het nu af met onze enthousiaste Hengelose deelnemers? Zij wonnen met hun verbouwing een derde plaats. Een fantastisch resultaat en met een kijkdichtheid van 300.000 kijkers per aflevering was het een mooie landelijke promotie voor duurzaam Hengelo.

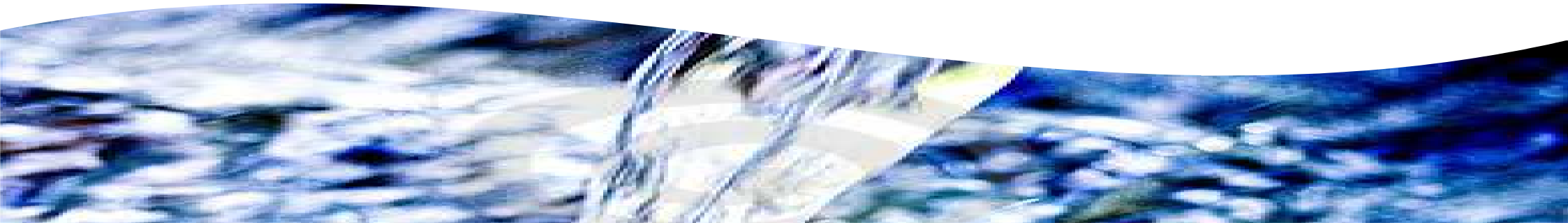
Raadsleden strijden voor een duurzame wereld

Energybattle In 2013 deed Hengelo mee aan de landelijke Energybattle. Een wedstrijd tussen gemeentelijke teams die thuis zoveel mogelijk energie moesten besparen. Daarbij kregen zij hulp van een Wattcher. De Wattcher is een klein meetapparaatje dat je in een stopcontact steekt en continu op een display laat zien hoeveel elektriciteit je verbruikt. Team Duurzaamheid vond en begeleidde een groep enthousiaste raadsleden, een groep burgers en een groep medewerkers van Welbions die de strijd aangingen. Eerst met elkaar en vervolgens met 14 andere gemeentelijke teams. De groepen gingen vol verve aan de slag en raakten gefascineerd door de mogelijkheden voor energiebesparing thuis. En met resultaat! Het Hengelose team bespaarde gemiddeld **17 %** energie en eindigde daarmee op een mooie derde plaats en won een gratis Energiescan voor een gemeentelijk gebouw.

WET: samen werken aan draagvlak

WET Dit project was een samenwerkingsverband tussen de gemeenten Almelo, Enschede, Hengelo en het Waterschap Regge & Dinkel, ondersteund door een groot aantal externe partners. WET staat voor Water en Energie Twente en was een tweejarig project opgezet als een educatief, recreatief activiteitenprogramma voor zowel scholen als burgers. Het doel was draagvlak te creëren voor gemeentelijke doelstellingen en mensen inzicht te geven in hun eigen rol en mogelijkheden om bij te dragen aan een duurzamer Twente. In totaal deden in Hengelo bijna 1000 leerlingen mee aan activiteiten in het kader van WET. Voor burgers zijn verschillende recreatieve activiteiten georganiseerd zoals excursies, het educatief schip de Watervlo, ondersteunen van activiteiten tijdens de Klimaatstraatfeesten en een WET-krant, een huis-aan-huis-blad, met een oplage van bijna 35.000 exemplaren in Hengelo. Ook is er een interactieve wandel/fietstocht ontwikkeld die rondom de WET-steden loopt en waar de thema's water en energie nader belicht worden. Team duurzaamheid leverde de projectleider voor dit succesvolle project, waarbij in heel Twente ruim 145.000 personen zijn bereikt.

Drie Duurzame toppers in Hengelo

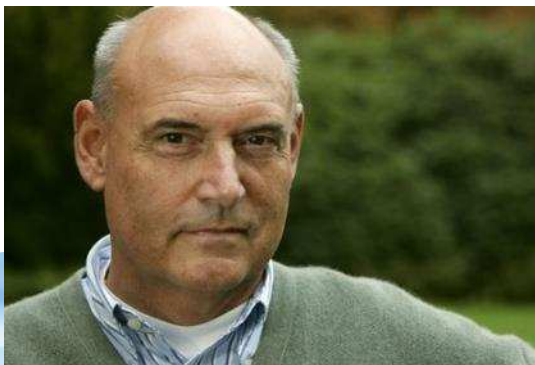
Braungart, Wijffels, en Minnesma op symposia in Hengelo Team Duurzaamheid organiseerde twee drukbezochte symposia met drie topsprekers uit de wereld van duurzaamheid. Het eerste symposium was gewijd aan Cradle to Cradle, de circulaire economie. Gastspreker was Micheal Braungart, de Duitse hoogleraar, die samen met William McDonough, een Amerikaanse architect, het wereldberoemde boek *Cradle to Cradle* schreef. In een volle stadhuishal luisterden ruim 600 bezoekers naar zijn inspirerende betoog over een nieuwe economie. Een economie waarin afval niet wordt weggegooid of verbrand, maar weer grondstof is voor nieuwe hoogwaardiger producten (upcycling). Dit symposium inspireerde velen binnen en buiten de organisatie om het gedachtengoed van Braungart en McDonough toe te passen in hun dagelijkse praktijk. De resultaten hiervan zien we onder meer terug in ons afvalbeleid en het Milieupark.

Het tweede symposium had twee sprekers die beiden een nummer één plaats behaalden in de Duurzame Top 100 van meest invloedrijke mensen in Nederland, Herman Wijffels (2010) en Marjan Minnesma (2011). Opnieuw zat de stadhuishal helemaal vol en Wijffels nam zijn gehoor in een boeiend betoog mee naar een nieuwe maatschappij, waarin de oude economische dogma's zijn uitgewerkt en nieuwe mens- en milieuwaardiger initiatieven een oplossing bieden voor de economische crisis en de klimaatcrisis.

Minnesma, directeur van Urgenda, ging in één van de workshops in op de succesvolle acties die Urgenda organiseerde, zoals de eerste grote inkoopactie voor zonnepanelen en hun stimuleringsacties voor elektrische mobiliteit. De acties van Urgenda hebben er voor gezorgd dat zonnepanelen gemeengoed zijn geworden.

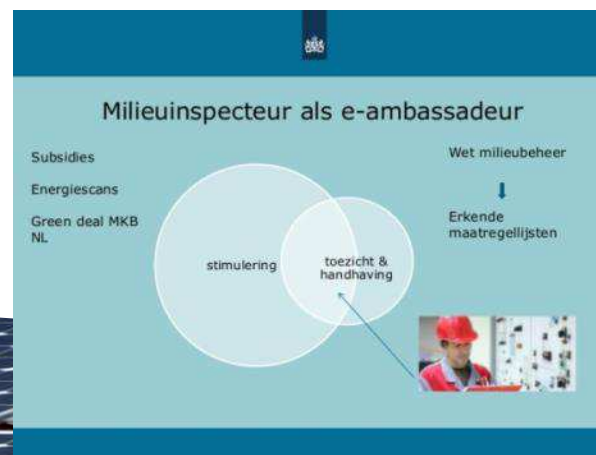
In het tweede deel van dit symposium gingen diverse werkgroepen aan de slag om plannen op het gebied van onder meer energie en mobiliteit, verder uit te werken. Dit resulteerde in een aantal concrete aanbevelingen én een aantal burgerinitiatieven die op eigen kracht verder zijn gegaan. Voorbeelden hiervan zijn het Repaircafé en de Fair Trade werkgroep. Verder wordt er gewerkt aan mogelijkheden voor stadslandbouw.

Gratis scan zet midden- en kleinbedrijf aan tot grote stappen

MKB krijgt steun in de rug Uit de energiescan voor Hengelo blijkt dat er nog een groot besparingspotentieel ligt bij het midden- en kleinbedrijf (MKB). Deze bedrijven zijn wettelijk verplicht om alle energiebesparende maatregelen te treffen die een terugverdientijd hebben van minder dan vijf jaar. De gemeente Hengelo heeft de wettelijke verantwoordelijkheid om hierop toe te zien. Het team Duurzaamheid is samen met de afdeling Handhaving van de gemeente, de provincie Overijssel, MKB-Nederland en de Metaalunie in 2014 gestart met een energiescan project. Bedrijven konden een gratis energiescan krijgen, waarbij de mogelijkheden voor energiebesparing werden onderzocht. In het kader van dit project zijn bij 30 metaalbedrijven in Hengelo energiescans uitgevoerd. De uitkomsten van de scans zijn per bedrijf vertaald in een plan van aanpak en de afdeling Handhaving gaat erop toezien dat de maatregelen overeenkomstig dit plan van aanpak worden uitgevoerd.

Sinds 2013 is de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Twente verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van de regels met betrekking tot energiebesparing bij bedrijven in Hengelo. Binnen de RUD Twente is een werkgroep Energie en Duurzaamheid opgericht om de samenwerking op gang te brengen. De werkgroep bestaat uit medewerkers van de gemeenten Hengelo, Enschede en Almelo. De werkgroep gaat ervoor zorgen dat toezichthouders en vergunningverleners binnen de RUD Twente goede kennis hebben van de best beschikbare technieken waaraan bedrijven moeten voldoen om op een duurzame wijze hun bedrijfsactiviteiten te kunnen uitvoeren. Daarnaast komt een platform dat zich binnen de RUD Twente bezig gaat houden met het verzamelen en uitdragen van kennis op het gebied van duurzaamheid in relatie tot haar (wettelijke) taken. Het team Duurzaamheid is hierbij betrokken om de afstemming te onderhouden met andere duurzaamheidsinitiatieven bij bedrijven in Hengelo en de regio Twente.

Duurzaamheidsvisies: De toekomst door een duurzame bril

Duurzaamheidsvisie Bedrijventerrein Twentekanaal De ondernemersvereniging van het bedrijventerrein Twentekanaal (BIT) heeft aangegeven meer nadruk te willen leggen op het verduurzamen van het bedrijventerrein. Samen met de gemeente Hengelo heeft het BIT, onder begeleiding van een extern deskundige, een duurzaamheidsvisie voor het bedrijventerrein ontwikkeld. De gemeente heeft dit proces gefaciliteerd en gefinancierd uit landelijke subsidie. Het BIT is nu aan zet om de visie om te zetten in acties, gebaseerd op de volgende vier thema's waarbinnen de transitie in 2030 gestalte moet hebben gekregen.

Leefbaarheid: het park verbindt bedrijven, buurt, medewerkers en overheid

Energie: 50 procent energiebehoefte lokaal opgewekt; 50 procent groen ingekocht

Mobiliteit: halvering co2-uitstoot in 2030. Fileprobleem is opgelost

Afval: 30 procent minder instroom grondstoffen door slimmer gebruik reststromen

Duurzaamheidsvisie tussengebied Hengelo-Enschede Samen met de gemeente

Enschede is een duurzaamheidsvisie ontwikkeld voor het gebied tussen Enschede en Hengelo. Het doel van dit project was te onderzoeken welke mogelijkheden er in dit gebied bestaan voor verduurzaming met en door de aanwezige bedrijven en organisaties, waaronder bijvoorbeeld het FBK stadion. Het resultaat van dit project is een uitgebreide visie. Het is nu zaak om de visie om te zetten in concrete acties.

Burgers aan de bak

Verduurzamen bestaande woningvoorraad Een groot deel van het energieverbruik in Nederland komt voor rekening van particuliere huishoudens. En daar is dus ook nog heel veel winst te behalen. Wat hebben mensen nodig om in beweging te komen? Om hun woning en huishouden werkelijk te verduurzamen? Dat kan geld zijn, maar ook kennis, toegang tot goede marktpartijen, maar soms domweg ook ‘gluren bij de burens’. Gemakzucht, routines, tijdsinvestering, gebrek aan kennis en financiële overwegingen blijken hierbij een rol te spelen. Door te *informer* en te *inspireren*, te *communiceren* en te *stimuleren* worden we ons bewust van onze eigen invloedssfeer en handelen we geleidelijk steeds meer vanuit dit bewustzijn. De VNG biedt gemeenten budget om die particuliere huiseigenaren te faciliteren en stimuleren. Team Duurzaamheid neemt deel in een regionale VNG-werkgroep. En van de projecten betreft een grootschalige Twentse communicatiecampagne. Team Duurzaamheid gaat de Hengelose invulling hiervan coördineren en uitvoeren.

Gemeentelijke panden verduurzamen? Dat is vast goed

Verduurzamen van maatschappelijk vastgoed De gemeente is eigenaar en beheerder van heel veel gebouwen. En die verbruiken allemaal energie. Veel energie. Door hierop te besparen geven we invulling aan onze verplichtingen uit het nationale SER-akkoord en besparen we bovendien ook nog eens geld. Maar voor we kunnen besparen, moeten we eerst investeren. En dat kost geld, geld dat we niet altijd hebben. Maar hoe kun je dit dilemma doorbreken? Een mogelijke oplossing hiervoor is gebruik te maken van ESCO's, Energy Service Companies. Een ESCO is een financiële constructie waarbij je de besparingsopbrengsten gebruikt om de investeringskosten terug te betalen. Team Duurzaamheid onderzoekt samen met de collega's van onder meer het vastgoedbedrijf welke mogelijkheden dit biedt om ons totale gebouwenbestand te verduurzamen. En als het even kan, nemen we ook andere gebouwen mee, zoals scholen, clubgebouwen enzovoorts.

Collega's als ambassadeurs voor duurzaamheid

Duurzaamheid door de hele gemeentelijke organisatie Eerdere workshops en seminars die Team Duurzaamheid organiseerde, lieten zien dat de ideeën en uitgangspunten van een duurzame samenleving en cyclische economie enthousiasme oproepen en mensen prikkelen om anders naar hun eigen werkveld te kijken. Toch is het vaak nog lastig om deze uitgangspunten praktisch te vertalen naar de eigen dagelijkse praktijk. Team Duurzaamheid schreef een plan om te investeren in de interne opleiding van collega's. Medewerkers krijgen in dit traject de kennis aangereikt om op hun taakgebied duurzaam te kunnen handelen. Ook wordt in dit opleidingstraject meegenomen hoe de nieuwe faciliterende rol van de overheid in de dagelijkse werkpraktijk van de medewerkers zijn beslag krijgt. Daarnaast ziet Team Duurzaamheid een rol weggelegd voor een gemeentebrede groep van duurzame ambassadeurs, medewerkers die samen met Team Duurzaamheid in hun eigen afdeling collega's motiveren en ondersteunen in een duurzame aanpak. Helaas heeft dit plan tot nu toe nog niet de slag van papier naar praktijk gemaakt.

Blik naar buiten

De wereld stopt niet bij de grenzen van Hengelo In 2007 heeft de Raad Hengelo uitgeroepen tot Millenniumgemeente. Een Millenniumgemeente probeert lokaal een steentje bij te dragen aan de 8 mondiale millenniumdoelen. Hiervoor heeft Team Duurzaamheid zelf verschillende draagvlakactiviteiten georganiseerd voor haar burgers. Zo zijn in bijvoorbeeld 2012 jongeren gemobiliseerd om een bijdrage te leveren aan de nationale Serious Request-actie. Verder bestond tot eind 2014 de millenniumsubsidie waarbij lokale organisaties een kleine bijdrage konden vragen voor hun Derde wereld-projecten. Op dit moment ondersteunen we op beperkte schaal de lokale Fair Trade-werkgroep die met allerlei verschillende acties de bekendheid en verkoop van Fair Trade-producten in Hengelo probeert te vergroten. In dit proces werken we nauw samen met het Pact MVO (Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen) waarin bedrijven ook bezig zijn met het onderwerp eerlijke handel.

En verder deden we ook nog.....

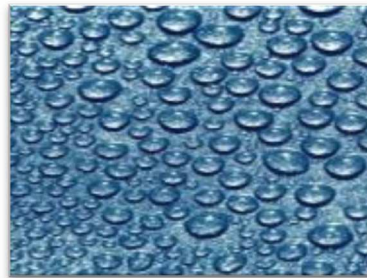
**Prijsvraag Duurzame
Cataloguswoning Het Broek**
10 winnende woningen gebouwd,
eerste prijs diende als
informatiecentrum

**Duurzame
Badkameractie**

**Duurzaamheids-
onderwijs
voor basisscholen**

Duizend Druppels
Dagelijkse intranettip
voor duurzaam handelen

**Cursus Het Nieuwe
Rijden
voor
buitendienstmedewerkers**

July 5, 2013

Los Angeles Times

On Castorweg Street in Hengelo,
Netherlands, researchers have installed
paving blocks treated with smog-eating
titanium oxide

**Luchtzuiverende stenen
zijn wereldnieuws.**
Proef in samenwerking met UT

en nog veel meer...

Colofon

Uitgave: Gemeente Hengelo (Ov.)

Redactie en vormgeving: Team Duurzaamheid

Maart 2015

***‘Vanuit de ruimte voel je bijna
de kwetsbaarheid van de aarde’***

André Kuipers, astronaut

